

María Formoso
María Belén Caballo

Fortaleses i limitacions de la xarxa socioeducativa del programa CaixaProinfància a Vigo: percepció dels professionals

Recepció: 13/02/19 Acceptació: 23/03/19

Resum

L'article presenta una anàlisi de les potencialitats i les dificultats del treball en xarxa que s'ha desenvolupat en el programa CaixaProinfància a Vigo, que inicia el seu camí l'any 2016. A partir d'una metodologia qualitativa, s'han recollit les valoracions aportades per quatre professionals de la Taula Tècnica que exerceixen la seva tasca socioeducativa en aquest territori. La recerca revela que aquesta xarxa permet articular la coordinació dels recursos locals i la unificació de criteris d'intervenció per abordar la naturalesa multidimensional de la pobresa infantil.

Paraules clau

Exclusió social, pobresa infantil, èxit educatiu, treball en xarxa, CaixaProinfància.

Fortalezas y limitaciones de la red socioeducativa del programa CaixaProinfancia en Vigo: percepción de los profesionales

El artículo presenta un análisis de las potencialidades y las dificultades del trabajo en red desarrollado en el programa CaixaProinfancia en Vigo, que inicia su andadura en el año 2016. Con base en una metodología cualitativa, se han recogido las valoraciones aportadas por cuatro profesionales de la Mesa Técnica que ejercen su labor socioeducativa en este territorio. La investigación revela que esta red permite articular la coordinación de los recursos locales y la unificación de criterios de intervención para abordar la naturaleza multidimensional de la pobreza infantil.

Palabras clave

Exclusión social, pobreza infantil, éxito educativo, trabajo en red, CaixaProinfancia.

Strengths and Limitations of the Socio-educational Network of the CaixaProinfancia Programme in Vigo: the professionals' perceptions

The article offers an analysis of the potential opportunities and difficulties of the networking approach developed in the CaixaProinfancia programme in Vigo, which was launched in 2016. On the basis of a qualitative methodology, it presents the assessments of the programme by a technical panel of four professional social education workers employed in the region. The research indicates that this networking approach contributes to the coordination of local resources and the unification of intervention criteria to address child poverty as a multidimensional phenomenon.

Keywords

Social exclusion, child poverty, educational success, networking, CaixaProinfancia.

Com citar aquest article:

Formoso Silva, María; Caballo Villar, María Belén (2019). Fortaleses i limitacions de la xarxa socioeducativa del programa CaixaProinfància a Vigo: percepció dels professionals. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 72, 133-148.

ISSN 2339-6954

Introducció

La lluita contra la pobresa és un dels grans reptes a què s'enfronten els països desenvolupats i la seva incidència en la població infantil s'ha incrementat en els últims anys a causa de l'impacte de la crisi econòmica, que ha estat especialment greu a Espanya. Les conseqüències de la pobresa infantil repercuteixen negativament en la trajectòria vital i en el benestar social d'aquests infants i de les seves famílies, motiu pel qual l'atenció socioeducativa a la infància en la millora de les seves oportunitats esdevé fonamental, ja que les situacions de pobresa i exclusió durant la infància solen tenir conseqüències a llarg termini i acompanyen els menors al llarg de la seva vida.

Actualment, no existeix una definició de pobresa acceptada amb caràcter general a causa de la discrepància entre les diferents organitzacions, institucions o especialistes dedicats a l'estudi d'aquest fenomen, i també pel component subjectiu des del qual es considera que una persona està en situació de pobresa (Gaitán, 2010). Tot i que les línies de treball assenyalen, cada vegada amb més insistència, la importància d'entendre aquest fenomen com quelcom que va més enllà de la manca material d'ingressos, els indicadors que s'empren habitualment per a estudiar-lo són principalment monetaris (Renes i Lorenzo, 2010). Entendre la pobresa infantil des d'aquest enfocament suposa assumir una visió parcial de la naturalesa d'aquest fenomen i de les conseqüències que té en la trajectòria vital dels infants.

La pobresa
adquireix un
enfocament
multidimensional
condicionat per
múltiples
factors que
afecten
negativament el
desenvolupament
integral de la
infància

Tenint en compte les variables i els factors interdependents (familiars, educatius, socials, relacionals, etc.) que incideixen en les condicions de vida de la infància i que impedeixen el desenvolupament de les seves potencialitats, la pobresa infantil no es pot entendre només des d'aquesta perspectiva, sinó que a l'hora d'estudiar-la cal contemplar altres indicadors com el benestar infantil (Bradshaw, Hoelscher i Richardson, 2007), atenent a la satisfacció de necessitats i a les privacions dels drets de la infància (Riera i Cussó, 2012). En aquesta línia, la pobresa adquireix un enfocament multidimensional condicionat per múltiples factors que afecten negativament el desenvolupament integral de la infància i que, generalment, es reproduïxen de pares a fills. Precisament és aquí on l'educació esdevé la via principal per trencar el cercle de la pobresa i per proporcionar una oferta socioeducativa àmplia que projecti el futur d'aquests infants de manera positiva, tot promovent el seu èxit educatiu.

L'educació com a exercici de corresponsabilitat i compromís compartit

La relació que hi ha entre la pobresa i l'èxit-fracàs educatiu és palpable, i així ho reflecteixen Longás i Riera (2018) aportant les dades següents a nivell estatal: els nens del quartil de població amb menys recursos econòmics tenen, pel que fa als dels dos quartils de major renda, més del triple

de possibilitats de no acreditar l'ensenyament obligatori i més del quintuple de possibilitats d'abandonament escolar prematur. Més concretament, l'any 2015, al voltant del 40% dels nens del quintil més pobre de la població espanyola abandonava prematurament els seus estudis davant del 20% de la taxa mitjana espanyola. De la mateixa manera, els escolars amb menys recursos socioeconòmics tenen fins a deu vegades més de probabilitats de repetir curs i tres vegades més d'aconseguir un mal resultat. D'aquestes dades es pot desprendre la bretxa social i educativa que separa la infància i l'adolescència en funció dels nivells de renda familiar, i l'èxit-fracàs educatiu condicionat per la posició socioeconòmica d'aquests menors i les seves famílies.

En aquest context, l'escola es converteix en la institució de referència per a la identificació d'aquestes mancances educatives i, per tant, dels casos de pobresa infantil (Comas, 2009). Garantir els drets fonamentals dels infants que es troben en aquesta situació i millorar les seves oportunitats socials i educatives és un objectiu que ha s'ha d'aconseguir a l'interior dels centres educatius, però situant les prioritats i projectes en l'àmbit comunitari.

Es tracta, doncs, de desenvolupar una visió global de l'educació, és a dir, més enllà de la dimensió pròpiament escolar i reglada, i en la qual col·laborin i es corresponsabilitzin tots els agents socioeducatius. Seguint els plantejaments proposats per Pérez Triviño (2011), la corresponsabilitat es constitueix com un procés elaborat sobre la base d'un compromís compartit per tots els agents per a la consecució d'un projecte comú. Permet la creació d'espais oberts i flexibles de participació, en els quals predomina el dinamisme i la capacitat de construcció col·lectiva així com una visió holística de la realitat, per tal de respondre adequadament a les necessitats i potencialitats d'un territori. Des d'aquesta perspectiva, la millora de l'èxit educatiu de la infància en situació de pobresa i vulnerabilitat depèn de l'entesa mútua entre l'escola i la comunitat, ja que disminuir el handicap social derivat d'aquesta situació va molt més enllà de l'escolaritat; les experiències viscudes fora de l'escola i la importància dels actors comunitaris són factors associats a l'èxit educatiu i, d'alguna manera, explicatius de la iniquitat educativa (Longás i Riera, 2018).

Es tracta de desenvolupar una visió global de l'educació, és a dir, més enllà de la dimensió pròpiament escolar i reglada, i en la qual col·laborin i es corresponsabilitzin tots els agents socioeducatius

Cap a un model d'acció en xarxa per a la millora de l'èxit educatiu

La naturalesa complexa i multidimensional d'aquest fenomen i el desafiament que suposa la millora de l'èxit educatiu d'aquests nens requereix cultures professionals renovades i maneres d'organitzar-se per donar respostes integrals i sistèmiques a aquests nous reptes (Civís i Longás, 2015; Vilar, Longás i de Querol, 2017); cal una perspectiva d'actuació que apunti cap a l'establiment de xarxes locals, trencant així amb l'anterior model d'indi-

vidualitat institucional sustentat en una visió fragmentada de la intervenció social. Així, la revisió de la literatura científica (Bryson, Crosby i Stone, 2006; Gomà i Rosetti, 2016; Subirats, 2016) posa de manifest la ineficàcia de les tradicionals polítiques socials compartimentades i centrades en el dèficit per fer front al benestar de la infància, exigint posar la mirada en altres alternatives de col·laboració intersectorial conformades en xarxes socioeducatives territorials que permetin afrontar amb més solvència el repte de la pobresa infantil.

Treballar en xarxa de corresponsabilitats afavoreix un procés d'aprenentatge permanent, ja que es genera un coneixement compartit sobre la realitat de la infància

Treballar en xarxa de corresponsabilitats afavoreix un procés d'aprenentatge permanent, ja que es genera un coneixement compartit sobre la realitat de la infància i les seves famílies, fet que garanteix la centralitat del cas i una major implicació per part de tots els agents (Ubieto, 2009). De la mateixa manera, incrementa l'equitat en l'atenció socioeducativa i optimitza tots els recursos de la comunitat, incidint en les oportunitats i amenaces del territori i generant majors sinergies entre els diferents professionals (Prats, 2007). En aquest sentit, les xarxes socioeducatives aborden la realitat de forma sistemàtica i articulen la col·laboració de tots els agents i institucions amb responsabilitats educatives en un territori per donar respostes integrals als problemes educatius compartits i, més concretament en l'àmbit de la infància, millorar l'èxit educatiu i la seva protecció i inclusió social (Civís i Longás, 2015).

Aquesta és la filosofia que assumeix el programa CaixaProinfància (CPI), una iniciativa de la Fundació “la Caixa” que sorgeix l'any 2007 per millorar les oportunitats i la inclusió dels infants en situació de pobresa i intentar trencar la transmissió intergeneracional d'aquesta situació. El programa es desenvolupa mitjançant un conveni de col·laboració amb xarxes locals, compostes per una entitat local coordinadora i altres entitats col·laboradores especialitzades en l'acció social i/o en la prestació dels diferents serveis que el programa ofereix (reforç educatiu, educació no formal i temps lliure, suport educatiu familiar, atenció psicoterapèutica personal i familiar i promoció de la salut). Aquestes xarxes reben el suport de la xarxa nacional d'entitats coordinadores del programa i l'equip coordinador de la Fundació “la Caixa”, que és el responsable de l'organització general del CPI. També compten amb l'assessorament d'un equip de recerca d'alguna universitat del seu territori que acompanya, entre d'altres, la presa de decisions metodològiques relatives al diagnòstic del territori i a l'avaluació del programa.

Fa més de deu anys que La Fundació “la Caixa” aplica el CPI a les diferents ciutats i capitals de província del territori espanyol i l'any 2016 es comença a desenvolupar a la Comunitat Autònoma de Galícia, tot implantant-se a sis de les set ciutats gallegues (La Corunya, Lugo, Ourense, Pontevedra, Vigo i Santiago de Compostel·la). A continuació, es presenten alguns dels resultats de la recerca realitzada al llarg del 2018 en el territori de Vigo.

Mètode

Objectius

L'estudi es va posar en marxa amb l'objectiu d'analitzar la potencialitat del treball socioeducatiu en xarxa en l'àmbit local per promoure l'èxit educatiu de la infància i l'adolescència en situació de pobresa i vulnerabilitat.

Els objectius específics es van concretar de la manera següent:

1. Realitzar una aproximació al treball en xarxa del programa CPI desenvolupat a Vigo.
2. Analitzar el desenvolupament i l'evolució del treball en xarxa des de la seva posada en marxa al programa CPI.
3. Avaluar el funcionament de la xarxa socioeducativa territorial des de la perspectiva dels professionals que la integren.

Participants

Com a informants clau es van identificar la coordinadora del programa i tres membres de la Taula Tècnica del CPI de la zona Calvario Rivera Atienza, a Vigo. Van ser seleccionats de forma intencional, responent a criteris de viabilitat operativa per a la realització de la recerca (contacte a través de tercers persones, possibilitat de desplaçament i estada al camp, accessibilitat, etc.), de representativitat del discurs, de mida (el nombre de persones entrevistades fou suficient atesa la qualitat i la quantitat d'informació obtinguda per als objectius de la recerca) i pertinença, així com a l'exercici professional i experiència en el CPI, amb la intenció de recollir diferents perspectives professionals. Al llarg de l'estudi, es fan servir les següents abreviatures per designar el càrrec de les persones entrevistades:

- ESC: educadora social, coordinadora del programa CPI.
- REP: educadora social, representant de l'entitat prestadora de serveis del CPI.
- TS: treballadora social dels serveis socials municipals.
- OE: orientador escolar del centre educatiu.

Variables d'estudi

Les variables sobre les quals es va recopilar informació van ser: 1) Fortaleses i limitacions del treball en xarxa, 2) Incidència en la infància i en els professionals i 3) Propostes de millora i projecció de futur.

Cal destacar que, amb l'objectiu d'obtenir una visió més completa de l'articulació i funcionament de la xarxa en el territori, es va complementar la informació anterior amb variables referides a la formació i exercici professional, aspectes definitoris del programa CPI, estructura organitzativa de la Taula Tècnica i metodologia, estratègies i desenvolupament del treball en xarxa.

Tècnica i instruments de recollida d'informació

La recerca s'ha abordat des d'una estratègia metodològica qualitativa, realitzant entrevistes en profunditat als informants anteriorment assenyalats. Aquest disseny ha permès comprendre les perspectives de les persones participants i aprofundir en els coneixements quotidians que, des d'una perspectiva socioeducativa, es generen al voltant d'aquest model de treball. Per a la realització de les entrevistes es van elaborar dos protocols –un d'específic per a la coordinadora del CPI i un altre per a tres professionals de la Taula Tècnica–, estructurats al voltant de tres blocs temàtics:

1. Formació i exercici professional.
2. Aspectes definitoris del programa CPI.
3. Coordinació i treball en xarxa, organitzat, alhora, en tres subtemes:
  - a) Estructura organitzativa.
  - b) Metodologia, estratègies i desenvolupament del treball en xarxa.
  - c) Valoracions sobre el treball socioeducatiu en xarxa i sobre el seu futur. Els resultats que es presenten en aquest article responen a l'anàlisi d'aquest últim punt.

Totes les entrevistes es van enregistrar en gravadora digital i es van transcriure, fet que va permetre classificar la informació obtinguda en blocs temàtics i va facilitar el posterior tractament de la informació. Un cop finalitzada cada entrevista, se'n va fer la transcripció, la codificació i l'anàlisi. Durant tot el procés es van tenir en compte aspectes ètics, ja que per a la realització de les entrevistes es va sol·licitar el consentiment verbal per a la gravació i l'ús posterior de la informació.

Resultats i discussió

A continuació es presenten els resultats obtinguts i la discussió en relació amb els objectius de la recerca i les variables d'estudi esmentades.

Fortaleses i limitacions

Una de les potencialitats del treball articulat a la Taula Tècnica és la corresponsabilitat i el reconeixement mutu de tots els agents i les entitats del territori que es coordinen i col·laboren en la construcció d'un projecte comú: millorar la qualitat de vida de la infància en situació de pobresa. Se'n desprèn la importància de generar una comprensió holística de la realitat a partir del coneixement compartit, que en paraules de Díaz-Gibson i Civís (2011) suposa anar més enllà de la individualitat institucional i de les seves pròpies organitzacions, de les quals depenen jeràrquicament, per a col·laborar conjuntament des de la complementarietat en la consecució d'objectius comuns:

Conèixer professionals, als quals no només els posis veu. Arran d'això s'estableixen altres mini coordinacions [...]. Al final és un engranatge que no només es queda aquí, sinó que a més la roda continua. Generes un altre vincle que no existia o que no seria possible sense aquest programa (REP).

El treball en xarxa també proporciona un enfocament holístic i integral de la situació dels infants i les seves famílies, així com dels models i procediments d'acció social desenvolupats pels professionals, que recolza, segons Longás, Riera i Civís (2016), sobre els acords entre entitats per seguir criteris comuns d'acció i sistematitzar l'acció socioeducativa. Aquesta perspectiva global permet "conèixer les famílies una mica fora del despatx" (TS) i "tenir clars els objectius i el treball amb cadascuna i no multiplicar objectius [...]". Si treballem de la mateixa manera, lògicament, maximitzem. Optimitzem la intervenció moltíssim" (ESC).

Una altra de les potencialitats de la Taula Tècnica que s'ha de prendre en consideració és el dinamisme i la gran flexibilitat que té (Pérez Triviño, 2011), fet que permet agilitzar les intervencions que es realitzin i el treball socioeducatiu en el territori, ja que "hi ha unes actes, uns antecedents, si no hi vas anar el dia anterior [...], hi és tot perfectament coordinat i centralitzat" (REC). A més, "jo, si veig alguna cosa que crec que pot millorar, ho dic a la Taula i de seguida ho fem. No cal fer una instància o posar-ho per escrit... No, és tot més flexible i àgil" (TS). De la mateixa manera, la mateixa organització i estructura de la Taula proporciona una gran versatilitat, la quals cosa permet realitzar qualsevol adaptació o canvi que calgui, com, per exemple, la coordinació del temps de cada professional: "Ens reunim els dilluns. Aquest dilluns jo no hi era i la vam passar a dimecres, no passa res [...]". També és difícil que ens apleguem tots, de vegades falta algú..." (TS), perquè la xarxa té la capacitat d'integrar i/o desintegrar qualsevol node sense que el treball col·laboratiu i la dinàmica principal desaparegui (Ballester, 2012; Ubieto, 2009).

La visió integral de la realitat socioeducativa també permet realitzar una intervenció més flexible i individualitzada amb els participants

Per la seva banda, la visió integral de la realitat socioeducativa també permet realitzar una intervenció més flexible i individualitzada amb els participants, "ser més conscient del que hi ha darrere d'aquest nen, d'aquesta història,

L'acció socioeducativa en xarxa també afavoreix la participació i el compromís de les famílies en tots els serveis

no?, o d'aquesta família que té una història de vida concreta" (ESC), atès que facilita conèixer i comprendre amb més profunditat la situació dels infants i les seves famílies pel fet de compartir tota la informació i realitzar un seguiment exhaustiu en tots els seus àmbits de vida (familiar, educatiu, social, sanitari, emocional, etc.). Així mateix, coincideixen a assenyalar que l'acció socioeducativa en xarxa també afavoreix la participació i el compromís de les famílies en tots els serveis, així com un treball més respectuós atès que no han d'exposar la seva situació successivament a diversos professionals, ja que la informació es comparteix per donar respostes socioeducatives integrades.

Amb tot, una qüestió fonamental en la qual s'incideix constantment –i es considera una de les principals fortaleeses del treball en xarxa– és la millora integral dels infants, conseqüència del suport que reben per part de tots els professionals. L'acompanyament es considera un dels pilars fonamentals d'aquest model, en la mesura que facilita la creació de xarxes de suport, afectivitat i motivació, i fa que els agents esdevinguin referents clau per superar les adversitats i potenciar la promoció de les persones (Ruiz-Román, Molina i Alcaide, 2018):

L'aspecte positiu és la millora de l'alumnat. Hem de partir sempre d'aquí tant com es pugui, tota la resta és secundari [...]. Podem citar-te diversos casos concrets de nens que quan vam començar el programa estaven totalment desestructurats, en contra del món, sense ajuda... I avui, gràcies al programa i a la Taula tenen més suport [...]. És el tema de fer barri, de fer que no se sentin sols. El més important és això, no? La lluita contra la solitud i l'aïllament (OE).

Pel que fa a les limitacions o febleses, cal destacar-ne les relatives a la coordinació de temps o la disponibilitat de cada professional, "ja que de cara a fer les reunions..., de vegades això, que el dia a dia et pot i has de fer altres coses, i bé, no hi dediques tot el temps que voldries" (REP). De la mateixa manera, també s'assenyala que el procés de construcció de la xarxa inicial no ha estat fàcil, ja que

quan es vol construir una xarxa sí que cal tenir un missatge molt clar, un programa molt sistematitzat i que els professionals vegin el que poden aportar a cada un d'ells des del seu punt o recurs en el qual treballen, i després per la seva tasca professional individual (ESC).

Una altra de les dificultats que travessa l'articulació i el desenvolupament d'una xarxa socioeducativa és poder mantenir el treball de coordinació d'una manera sistematitzada i periòdica, fet pel qual cal

que el coordinador d'aquesta xarxa estigui molt atent a cada un dels professionals i al clima mateix de la xarxa [...], potser hi ha moments en què cal afuixar una mica la periodicitat o no fer-la tan rutinària per al seguiment del programa (ESC).

Altres limitacions esmentades fan referència al canvi de professionals que, en certa manera, pot dificultar la relació amb els destinataris i la intervenció: “Una de les escoles que hi participa..., doncs aquesta és la tercera orientadora que hi ha [...]. Totes es van entregar molt bé i genial, però sí que és veritat que certs canvis sí que entorpeix” (ESC). Així mateix, la zonificació també es destaca com una possible dificultat, ja que “és una cosa que no et permet abastar, ja que tinc una família que li aniria..., déu, fantàstic, és clar. Però no pot ser perquè la zona està delimitada a Rivera Atienza Calvario” (REP).

Per a Cussó, Longás i Riera (2015) una feblesa –que també es valora com una oportunitat– és l’oferta de recursos i serveis, ja que pot provocar una dependència econòmica per part de les famílies i una visió assistencialista que impedeixi la cultura de treball col·laboratiu, en què no només es tracta de prestar serveis sinó, sobretot, d’acompanyar les famílies en un procés de transformació social:

Que es faci veure a les famílies que no només les ajudes econòmiques..., que està clar que per a elles és el més important, perquè estan totes en situació de pobresa, lògicament, però sí que els nens vinguin a un servei de reforç durant tot l’any..., això té un cost econòmic molt alt, que està clar que elles no poden assumir i per això és gratuït. Però també una mica que es valori, no? I que també aquesta valoració ha de partir dels mateixos professionals [...]. Digueu-los a les famílies..., derivar-te a aquest programa també és ajudar-te econòmicament perquè el teu fill té una necessitat educativa (ESC).

Incidència en la infància i en els professionals

Pel que fa a la incidència que té aquest treball en xarxa en relació amb la pobresa i la millora de l’èxit educatiu de la infància, els professionals coincideixen a assenyalar que no és possible realitzar un balanç a hores d’ara perquè amb prou feines es compta amb un any i mig de recorregut, motiu pel qual cal esperar un o dos anys més per poder avaluar l’impacte en la transformació del context dels infants i les seves famílies.

Tot i això, sí que es poden identificar alguns resultats en referència a la intervenció socioeducativa, que són percebuts a partir del treball diari amb els participants i els diferents professionals. En aquest sentit, s’ha pogut avaluar la situació de cronificació i el grau de vulnerabilitat de les famílies, constatat una reducció en aquests nivells gràcies al treball col·laboratiu de tots els agents. De la mateixa manera, s’ha aconseguit una acció socioeducativa més integral, oferint als nens més oportunitats educatives i socials, a les quals no podrien accedir sense aquest programa a causa de la manca de recursos econòmics, com poden ser les activitats extraescolars o el suport educatiu i terapèutic:

S’ha aconseguit una acció socioeducativa més integral, oferint als nens més oportunitats educatives i socials, a les quals no podrien accedir sense aquest programa

És un suport molt important que d'una altra manera no tindrien. No podrien anar a un gabinet, aquest suport educatiu..., home podria ser puntual però no abastaria d'una manera més global, doncs, necessitats educatives, d'oci i temps lliure, terapèutiques, necessitats socioeconòmiques... (REP).

Un altre aspecte que es considera de gran importància és el fet que la posada en marxa del CPI i el desenvolupament del treball en xarxa han contribuït a trencar el cercle de la pobresa,

que la pobresa no fos hereditària, llavors, la pobresa no només econòmica sinó la pobresa afectiva, cultural, social, perquè de vegades no és tant de diners que de com se senten ells afectivament [...]. Els nens estan tenint més oportunitats i es veu que algunes famílies estan millorant [...]. En el dia a dia s'està veient. Tenen ajudes i se senten més acompanyats (OE).

En referència a l'impacte que ha tingut aquesta acció socioeducativa en xarxa en els professionals que formen part de la Taula Tècnica, cal destacar el canvi de perspectiva. Aquest programa els ha mostrat què implica una experiència real de treball en xarxa, ja que de vegades s'anomena *treball en xarxa* qualsevol pràctica professional que vagi més enllà de la individualitat institucional per bé que realment no respon a aquest model de treball (Díaz-Gibson i Civís, 2011):

Sempre presumim entre cometes del tema que cal treballar en xarxa, cal treballar en coordinació..., però en la realitat moltes vegades el que anomenem treball en coordinació o treball en xarxa no és realment el que es pretén o el que es pressuposa que ha de ser (ESC).

El treball en xarxa que s'ha desenvolupat a la Taula Tècnica ha superat amb escreix les expectatives inicials de les persones entrevistades

Malgrat que era la primera vegada que a Vigo s'aplicava un programa com el CPI i s'articulava una xarxa local en el territori per lluitar contra la pobresa infantil, el treball en xarxa que s'ha desenvolupat a la Taula Tècnica ha superat amb escreix les expectatives inicials de les persones entrevistades. I encara que l'experiència tingui, fins al moment, un recorregut curt, els professionals ja poden apreciar la potencialitat que té el programa i aquest model de treball: "El que ESC en un principi va generar..., jo crec que no va ser conscient del que ella va crear aquí i de la força que té" (REP).

Per la seva banda, també es destaca com a assoliment el seguiment integral i interdisciplinari dels infants i les famílies; la coordinació, el diàleg i l'accés als diferents professionals que treballen amb la infància en el territori, que anteriorment era més limitat; i la sistematització del treball i la millora de la qualitat tècnica i metodològica dels serveis (Longás, de Querol, Círaso-Calí, Riera i Úcar, 2018).

Propostes de millora i projecció de futur

Des de la valoració realitzada pels professionals, es pot destacar diversos aspectes a millorar en relació amb l'organització i la coordinació de la xarxa. En primer lloc, és fonamental que tots assolixin un mateix grau d'implicació de cara a la situació particular de les famílies i d'elaboració de propostes sobre el treball socioeducatiu i d'avaluació. En segon lloc, es proposa avançar més en la unificació dels criteris de la xarxa d'entitats prestadors del CPI, ja que “tot i que siguin serveis diferents, s'ha de notar, d'alguna manera, que són serveis que pertanyen a un mateix programa [...]. És important establir criteris unificats de normes generals per acudir als serveis” (ESC). També cal realitzar un bon mapatge dels recursos que hi ha al territori, per tal d'optimitzar la coordinació i les intervencions amb les persones destinatàries, atès que

de vegades hi ha més recursos dels que al final fem anar i crec que això forma una part important del treball en coordinació. Posar sobre la taula tot el coneixement dels recursos que tenim i a partir d'aquí fer un gran mapeig i poder dir, d'acord, ara sabem que a Vigo hi ha tots aquests programes d'ocupació amb aquestes característiques... Doncs aquesta família sembla que es podria incloure en aquest (ESC).

Un altre aspecte a millorar és l'articulació d'un treball en xarxa amb els serveis mèdics i els serveis socials a nivell d'atenció escolar, ja que facilitaria el diagnòstic i la intervenció amb l'alumnat i amb els centres educatius:

L'ideal seria que fos exportable amb altres serveis, el servei d'atenció primerenca, per exemple, que amb prou feines una carta, un escrit..., alguns venen, alguns surten d'aquí i no reben resposta del servei, no saps si es fa intervenció, si no... Llavors aquesta mancança és la que podria ser suplantada pel treball en xarxa si existís (OE).

Per la seva banda, les línies de futur a seguir amb el desenvolupament del CPI i del treball socioeducatiu en xarxa se centren a establir una taula de família, que ampliaria la xarxa de professionals, integrant els de la Taula Tècnica i d'altres relacionats amb cada cas. Aquesta taula té com a finalitat concretar encara més el treball socioeducatiu en xarxa, realitzant l'avaluació de cada cas de manera més exhaustiva i concreta. Pel que fa a les actuacions, hi ha una perspectiva d'ampliació de serveis, que depèn de l'oferta realitzada per l'Obra Social “la Caixa”, encara que l'entitat coordinadora té la capacitat de suggerir qualsevol millora en aquest sentit. Així, s'ha proposat incloure algun servei o subprograma per als nens d'entre 3 i 6 anys (educació infantil) “perquè no són susceptibles de reforç ni tampoc susceptibles de programes d'atenció familiar... Llavors queda una mica despenjat” (ESC). En aquest

sentit, ja s'està començant a programar i desenvolupar a Barcelona un servei que doni resposta a les necessitats d'aquests menors. De la mateixa manera, també es realitzarà una experiència pilot en altres territoris en què s'inclourà un servei dins del subprograma d'atenció terapèutica adreçat a dones i infants víctimes de violència de gènere, i un altre de tallers educatius familiars orientat a famílies d'adolescents de 15 a 19 anys, que possiblement podran incorporar-se a la cartera de serveis del CPI del territori de Vigo en els propers cursos.

Conclusions

La percepció que tenen els professionals de la xarxa socioeducativa activada a la zona de Rivera Atienza Calvario de Vigo en el marc del programa CPI és molt positiva. En comparació amb altres territoris que compten amb més recursos i posseeixen una trajectòria consolidada en el desenvolupament de xarxes, cal destacar que a la zona en la qual es desenvolupa el CPI es partia de zero, atès que era la primera vegada que es posava en marxa un programa amb aquestes característiques i que s'articulava una xarxa local territorial, de manera que els recursos endògens no estaven coordinats. En aquest sentit, l'aportació més important d'aquest model de treball ha estat, precisament, la coordinació i optimització d'aquests recursos, que ha facilitat l'apropament institucional i la unificació de criteris i protocols d'intervenció per millorar l'atenció socioeducativa de la infància en situació de pobresa.

Tot i que el procés de construcció de la xarxa i la seva consolidació en el territori d'una manera sistematitzada i periòdica no va ser fàcil, aquest model de treball va superar amb escreix les expectatives inicials de tots els professionals, ja que un cop posada en marxa van poder apreciar les potencialitats que té, no només en la intervenció i la millora de la situació de les famílies, sinó també en els mateixos processos i en els procediments de treball social dels diferents agents. Una de les claus en aquesta fita va ser el paper de la coordinadora de la Taula Tècnica, ja que ha contribuït enormement a enfortir i consolidar el treball col·laboratiu en el territori, promovent una sinergia positiva entre els membres de la xarxa i estimulants la reciprocitat entre ells.

El treball en xarxa permet situar els menors i les seves necessitats en el centre de la intervenció i afavorir l'optimització dels recursos del territori

Aquesta acció col·laborativa sustentada en una relació igualitària i de reciprocitat de tots els integrants de la xarxa a través de la qual s'influencien i es complementen mútuament ha permès que cadascú aportés diferents punts de vista des de la seva perspectiva professional, donant respostes globals. És per això que el treball en xarxa es caracteritza per tenir una visió holística, integral i integradora de la realitat socioeducativa, que permet situar els menors i les seves necessitats en el centre de la intervenció i afavorir l'optimització dels recursos del territori.

És precisament aquesta visió holística una de les oportunitats més rellevants que ofereix el treball en xarxa i el programa mateix, ja que ha permès sistematitzar i unificar els criteris d'acció socioeducativa, optimitzant una intervenció més respectuosa, flexible i individualitzada amb les persones participants, pel fet que es comparteix la informació i es facilita el coneixement i la comprensió de cada cas. D'aquesta manera, s'agilitzen les intervencions i s'avalua contínuament el procés i els resultats, millorant la comprensió del fenomen socioeducatiu i el seu abordatge.

Aquest model de treball permet afrontar el fenomen de la pobresa de forma sistèmica, articulant la col·laboració entre tots els agents i els recursos locals d'un territori, que tenen la capacitat d'incidir en els factors que disminueixen les oportunitats de la infància i de donar respostes integrades, millorant l'atenció socioeducativa i transformadora dels infants i de les seves famílies. A més, permet aproximar-se a la pobresa des d'una perspectiva àmplia, considerant-la no només una qüestió econòmica sinó de qualitat de vida, contemplant totes les circumstàncies que incideixen en el benestar de la infància i les seves famílies. D'aquesta manera, fomenta el desenvolupament d'actuacions intersectorials i comunitàries des d'una perspectiva integral basada en el compliment dels drets de la infància i en la coordinació i millora dels serveis adreçats a aquests menors. Per la seva banda, l'impacte en els professionals es basa principalment en la coordinació, el diàleg i l'accés dels diferents agents que treballen amb la infància en el territori, afavorint la creació de sinergies entre els agents i el seguiment integral i interdisciplinari dels infants i de les seves famílies.

El treball en xarxa es presenta així com una garantia per abordar la naturalesa multidimensional de la pobresa infantil i el desafiament que suposa la millora de l'èxit educatiu dels infants que es troben en aquesta situació, ja que integra la comprensió conjunta de les necessitats, la planificació de les solucions i la seva optimització, partint dels recursos que hi ha al territori.

Malgrat les dificultats derivades del mateix procés de desenvolupament de la xarxa –construcció i consolidació en el territori, coordinació del temps de cada agent o el canvi de professionals–, també s'assenyala com una possible feblesa la creació de dependència econòmica per part d'alguna de les famílies, assentada en una visió assistencialista que impedeix els processos de transformació social.

En aquest sentit, es constata la necessitat de potenciar la implicació i la col·laboració amb les famílies i amb l'entorn proper en la intervenció socioeducativa, reforçant les seves xarxes de suport informal. Així mateix, s'han de focalitzar els esforços a ampliar la xarxa de recursos comunitaris destinats a la infància i s'ha de continuar en la línia de distanciar la intervenció de l'as-

El treball en xarxa es presenta com una garantia per abordar la naturalesa multidimensional de la pobresa infantil

S'ha de continuar en la línia de distanciar la intervenció de l'assistencialisme, impulsant un model d'intervenció centrat en la promoció de les competències i les capacitats de les persones

sistencialisme, impulsant un model d'intervenció centrat en la promoció de les competències i les capacitats de les persones. Només així es podran anar obrint camins per trencar el cercle de la pobresa.

María Formoso Silva
Pedagoga i doctoranda en el programa Equitat i Innovació en Educació
Departament de Pedagogia i Didàctica
Facultat de Ciències de l'Educació
Universitat de Santiago de Compostel·la
maria.formoso@rai.usc.es

María Belén Caballo Villar
Professora titular de Pedagogia Social
Grup de recerca en Pedagogia Social i Educació Ambiental (SEPA-interea)
Universitat de Santiago de Compostel·la
belen.caballo@usc.es

Bibliografia

- Ballester, L.** (2012). El trabajo en red como una aplicación de la teoría de sistemas. En L. Ballester; J. A. Colom (coords.). *Intervención sistémica en familias y en organizaciones socioeducativas* (p. 221-270). Barcelona: Octaedro.
- Bradshaw, J.; Hoelscher, P.; Richardson, D.** (2007). An Index of Child Well-being in the European Union. *Social Indicators Research*, 80(1), 133-177.
- Bryson, J.; Crosby, B.; Stone, M.** (2006). The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations: Propositions from the Literature. *Public Administration Review*, 66(1), 44-55.
- Civís, M.; Longás, J.** (2015). La colaboración interinstitucional como respuesta al desafío de la inclusión socioeducativa. Análisis de 4 experiencias de trabajo en red a nivel local en Cataluña. *Educación XXI*, 18(1), 213-236.
- Comas, D.** (2009). Pobreza infantil: una propuesta de acción específica desde una perspectiva socio-cultural. En UNICEF (coord.), *Análisis y propuestas sobre pobreza infantil en España: memoria de la jornada celebrada en el CaixaForum Madrid el 13 de marzo de 2009* (p. 60-81). Madrid: UNICEF. Recuperat de: <http://redined.mecd.gob.es/xmlui/handle/11162/43131>
- Cussó, I.; Longás, J.; Riera, J.** (2015). Acció socioeducativa en xarxa amb la infància i l'adolescència en situació de pobresa: anàlisi del programa CaixaProinfància a Barcelona. *Aloma. Revista de psicologia, ciències de l'educació i de l'esport*, 33(2), 95-105.
- Díaz-Gibson, J.; Civís, M.** (2011). Redes socioeducativas promotoras de capital social en la comunidad: un marco teórico de referencia. *Cultura y Educación*, 23(3), 415-429.
- Gaitán, L.** (2010). El paper de les polítiques socials en relació amb la pobresa infantil. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 46, 48-65.
- Gomà, R.; Rosetti, N.** (2016). Perfiles de exclusión y políticas de inclusión en España: las dimensiones del cambio. *Revista del CLAD Reforma y Democracia*, 64, 51-78.
- Longás, J.; de Querol, R.; Ciraso-Calí, A.; Riera, J.; Úcar, X.** (2018). Redes de acción socioeducativa contra la pobreza infantil. Evaluación de la percepción de impacto del programa CaixaProinfancia. *Revista de Estudios y Experiencias en Educación (REXE)*, 2(Extra 1), 109-126.
- Longás, J.; Riera, J.** (coords.). (2018). *10 historias de éxito educativo para una pedagogía de la esperanza*. Barcelona: Graó.
- Longás, J.; Riera, J.; Civís, M.** (2016). Asesoramiento al programa CaixaProinfancia: evaluación del cambio hacia un modelo de acción socioeducativa. *Pedagogía Social. Revista interuniversitaria*, 28, 85-98.
- Pérez Triviño, M. J.** (2011). Treball en xarxa: una proposta metodològica per promoure la coresponsabilitat en l'educació en el territori. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 49, 129-142.

Prats, A. (2007). Trabajar en red para la infancia: compartir mirada educativa con las instituciones y las asociaciones. En A. Merino; J. Plana (coords.), *La ciudad educa. Aportaciones para una política educativa local* (p. 275-290). Barcelona: Ediciones del Serbal.

Renes, V.; Lorenzo, F. J. (2010). L'impacte de la crisi a les llars amb menors: pobresa i exclusió social en la infància. *Educaió Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 46, 29-47.

Riera, J.; Cussó, I. (2012). Aproximación multidimensional a la pobreza infantil. Hacia la creación de estrategias de acción integrales y en red de corresponsabilidades socioeducativas. *Educaió Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 52, 112-136.

Ruiz-Román, C.; Molina, L.; Alcaide, R. (2018). Trabajo en red y acompañamiento socioeducativo con estudiantes de secundaria en desventaja social. *Profesorado. Revista de currículum y formación del profesorado*, 22(3), 453- 474.

Subirats, J. (2016). Epílogo. ¿Cambio de época? Las responsabilidades sociales e institucionales en la inclusión y reinserción social. En T. Morata (coord.), *Pedagogía social comunitaria y exclusión social* (p. 261-279). Madrid: Editorial Popular.

Ubieto, J. R. (2009). *El trabajo en red. Usos posibles en Educación, Salud Mental y Servicios Sociales*. Barcelona: Gedisa.

Vilar, J.; Longás, J.; de Querol, R. (2017). Acción comunitaria y trabajo en red: presentación de un modelo de éxito. *Revista Lugares de Educação*, 7(15), 42- 60.